อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่อรุณ สัตตบุศย์

…กรองทิพบก วัดโสมนัสวิหาร

… พ.ศ. ๒๕๑๗

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่อรุณ สัตตบุศย์

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

กรุงเทพมหานคร

วันอังคารที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

คุณแม่อรุณ สัตตบุศย์

ชาตะ : วันเสาร์ เดือนอ้าย พ.ศ. ๒๔๓๗

มรณะ : ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

รวมอายุ ๗๘ ปี

ประวัติย่อ
คุณแม่ อรุณ สัตตบุศย์

คุณแม่ อรุณ สัตตบุศย์ เดิมชื่อ อรุณรัศมี เกิดเมื่อ วันเสาร์ เดือนอ้าย บี่มะเมีย (พ.ศ. ๒๔๓๗) ที่บ้านคลองบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เบ็นบุตรของ พ.ต. หลวงปฏิบัติราชประสงค์ (ชื่น) และคุณยายเบ้า มีพี่น้องร่วมท้องเดียวกันอยู่ ๒ คน คุณแม่เบ็นบุตรคนที่สอง คนแรกชื่อเชื้อทิพย์ ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว คุณตาชื่น เบ็นนายทหารรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เคยได้รับพระราชทานสิ่งของจากพระองค์ท่านหลายอย่าง สิ่งของพระราชทานและเครื่องหมายยศของคุณตา คุณแม่ยังเก็บไว้ให้ดูจนถึงทุกวันนี้

เมื่อคุณแม่อายุได้เพียง ๕ ขวบ คุณตาถึงแก่กรรม คุณยายจึงได้ขายหลักฐานบ้านช่องรวมทั้งที่ดิน อพยพครอบครัวพาบุตรทั้งสอง ขนของทรัพย์สมบัติบรรทุกใส่เรือมอ(เรียกตามสมัยเก่าอย่างที่คุณแม่เล่าให้ฟัง) ไปอยู่กับญาติชื่อคุณยายตังกวย พุทธประเสริฐ ที่บ้านตาลาน

อำเภอผักไห่ จังหวัดอยุธยา โดยมีนายน้อย ภุมรินทร์ซึ่งเคยเป็นทหารประจำตัวของคุณตา ได้ติดตามไปอยู่ดูแลโดยใกล้ชิด นายน้อยได้เรียกคุณแม่ว่า คุณหนู ๆ จนกระทั่งถึงแก่กรรม นายน้อยมีบุตรชายอยู่คนหนึ่ง ชื่อนายสนิท และบุตรหญิงของนายสนิท ชื่อหอมละออ รวมความว่า บุตร – หลาน – เหลน ของนายน้อย ได้อยู่ในความอุปการะของคุณแม่ ตลอดมาจนกระทั่งคุณแม่ถึงแก่กรรม

เมื่อคุณยาย, คุณแม่ รวมทั้งพี่สาวของคุณแม่ได้อพยพไปอยู่ที่บ้านตาลาน อำเภอผักไห่ จังหวัดอยุธยาแล้ว ต่อมาคุณยายและพี่สาวของคุณแม่ได้ถึงแก่กรรมไป ในขณะที่คุณยายถึงแก่กรรมนั้นคุณแม่อายุได้เพียง ๗ ขวบเศษเท่านั้น คุณแม่และนายน้อย จึงได้อยู่ในความอุปการะของคุณยายตังกวย พุทธประเสริฐ ต่อมาจนกระทั่งคุณแม่เป็นสาว ได้ทำการสมรสกับนายทองหล่อ สัตตบุศย์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นปลัดอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอยุธยา และมีบุตรด้วยกันรวม ๖ คน คือ

๑. (หญิง ถึงแก่กรรมตั้งแต่อายุได้ขวบเศษ)

๒. พล.ท. สุธน (ทองสุก) สัตตบุศย์ ธ.บ.

ปัจจุบันเป็นผู้ชำนาญการกองทัพบก และรองผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์กองทัพบก

๓. ร.ต. ทองหลอม สัตตบุศย์ ร.น.วทบ.ทร.

ปัจจุบันเป็นต้นกลเรือขุดสันดอนการท่าเรือแห่งประเทศไทย

๔. ร.ต.ต. วิทยา (ทองลิ่ม) สัตตบุศย์

ปัจจุบันรับบำนาญและค้าขาย

๕. พ.อ. คำรณ (ทองเปิ้ม) สัตตบุศย์ วทบ.ทบ.

ปัจจุบันเป็นหัวหน้ากองธุรการ กรมพลาธิการทหารบก ช่วยราชการในตำแหน่งผู้ช่วยหัวหน้ากองส่งกำลังบำรุง ศูนย์อำนวยการประสานงาน กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน

๖. พ.ต.ท. อภิชัย (ทองแท่ง) สัตตบุศย์ น.บ.

ปัจจุบันเป็นหัวหน้าแผนกจัดกำลัง สำนักงานเลขานุการ กรมตำรวจ

เมื่อคุณพ่อถึงแก่กรรม บุตรคนสุดท้องอายุได้ ๔ ปี ๔ เดือน คุณแม่ได้ประคับประคองเลี้ยงดูบุตรทั้ง ๕ คน มาด้วยความยากลำบากเพราะตัวคนเดียว แต่ก็สามารถส่งให้ลูกทั้งห้าเข้ารับการศึกษาเล่าเรียนในจังหวัดพระนคร จนกระทั่งสำเร็จการศึกษาเป็นนายทหารและนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรทุกคน ด้วยความฉลาดและรอบคอบ กระเหม็ดกระแหม่ มีความมานะอดทน อย่างยอดเยี่ยม คุณแม่ไม่เคยมีความประพฤติด่างพร้อย ไม่เคยมีหนี้สิน ครองตัวเป็นหม้ายตลอดมาจนกระทั่งสิ้นอายุ เพราะความรักลูก ๆ เป็นชีวิตจิตใจนั่นเอง

คุณแม่มีหลาน ๑๖ คน ถึงแก่กรรมเสีย ๑ คน และเหลนอีก ๘ คน ดังนี้

๑. หลาน - เหลน ซึ่งเป็นบุตรของ พล.ต. สุธน สัตตบุศย์ และประพิศ สัตตบุศย์ (อัญชันบุตร)

๑.๑ ร.ท. สุธีรพันธุ์ สัตตบุศย์ วทบ.ทบ. สมรสกับ เพียงพร งามเขตร รบ. มีธิดาและบุตร คือ

๑.๑.๑ ด.ญ. สุพรรณิกา สัตตบุศย์

๑.๑.๒ ด.ช. พีริยะพงศ์ สัตตบุศย์

๑.๒ สุวัลลภา ไพบูลย์พงศ์ (สัตตบุศย์) บช.บ. สมรสกับ ร.ท. เลอชัย ไพบูลย์พงศ์ มีบุตรคือ

๑.๒.๑ ด.ช. เอกชัย ไพบูลย์พงศ์

๑.๓ นายสุธาบดี สัตตบุศย์ น.บ.(เกียรตินิยม) สมรสกับ ชุลีพร สุวัณณะโชติ ร.บ. (เกียรตินิยม) สุธาบดี กำลังทำวิทยานิพนธ์เพื่อรับปริญญาเอกทางกฎหมายพาณิชย์ ชุลีพรกำลังศึกษาเพื่อทำปริญญาเอกทางกฎหมายปกครอง ณ มหาวิทยาลัยโซบอนน์ ที่ปารีส ประเทศฝรั่งเศส

๑.๔ น.ส. โสภิดา สัตตบุศย์ ม.ศ. ๕ ร.ร. เตรียมอุดมศึกษา

๒. หลาน ซึ่งเป็นบุตรของ ร.ต. ทองหลอม สัตตบุศย์ ร.น. และเฉลิมศรี สัตตบุศย์ (ผึ้งสาคร)

๒.๑ ด.ช. รังสรรค์ สัตตบุศย์ ป. ๖ ร.ร. เรวดี

๒.๒ ด.ช. อนวัช สัตตบุศย์ ป. ๕ ร.ร. เรวดี

๒.๓ ด.ญ. ดวงรัตน์ สัตตบุศย์ ป. ๑ ร.ร.เรวดี

๒.๔ ด.ช. อลงกรณ์ สัตตบุศย์ อนุบาล ๒ ร.ร. เรวดี

๓. หลาน-เหลน ซึ่งเป็นบุตรของ ร.ต.ต. วิทยา สัตตบุศย์ และไขศรี สัตตบุศย์ (เอมรุจิ)

๓.๑ วัชรี ฤกษ์ยามดี (ภรรยานายประจวบ ฤกษ์ยามดี)

๓.๑.๑ ด.ญ. จารุวรรณ ฤกษ์ยามดี

๓.๑.๒ ด.ช. บํ้าจวัตร ฤกษ์ยามดี

๓.๑.๓ ด.ญ. ประภัสสรา ฤกษ์ยามดี

๓.๑.๔ ด.ญ. ปตาจรี ฤกษ์ยามดี

๓.๒ นายวีรยุทธ สัตตบุศย์

๓.๓ วิไลวรรณ ม้าประเสริฐ (ภรรยานายมานะ ม้าประเสริฐ)

๓.๓.๑ ด.ญ. ชาคร ม้าประเสริฐ

๓.๔ นักเรียนนายร้อยตำรวจ เชิดชาย สัตตบุศย์

๓.๕ น.ส. นารถฤดี สัตตบุศย์ วิทยาลัยธุรกิจ-บัณฑิตย์

๔. หลาน ซึ่งเป็นบุตรของ พ.อ. คำรณ สัตตบุศย์

๔.๑ นายอนิรุทธ์ สัตตบุศย์ น.บ.(เกียรตินิยม) ประสบอุบัติเหตุรถยนต์คว่ำถึงแก่กรรม

๔.๒ ด.ช. อนุชา สัตตบุศย์ ป.๕ ร.ร. ดวงถวิล

๕. หลาน ซึ่งเป็นบุตรของ พ.ต.ท. อภิชัย สัตตบุศย์ และพรรณี สัตตบุศย์ (นันทกิจ)

๕.๑ แพทย์หญิง ศิรินันท์ สัตตบุศย์ โรงพยา-บาลรามาธิบดี

คุณแม่ป่วยเป็นโรคนิ่วในถุงน้ำดี เมื่อแพทย์ทำการผ่าตัดนิ่ว จึงพบว่าคุณแม่ป่วยเป็นโรคมะเร็งที่ตับด้วย ได้ถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลจุฬา ฯ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๕ เวลา ๐๒.๐๐ น. รวมอายุได้ ๗๘ ปี

อาลัยแม่

แม่เกิดวันเสาร์ เดือนอ้าย ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ (วันที่จำไม่ได้) เป็นลูกหญิงคนที่สองและคนสุดท้องของ พ.ต. หลวงปฏิบัติราชประสงค์ (คุณตาชื่น) และ นางปฏิบัติราชประสงค์ (คุณยายเป้า) เมื่อยังเยาว์คุณตาตั้งชื่อว่า "อรุณรัศมี" เกิดที่ตำบลบางกอกน้อย ธนบุรี ตรงบริเวณสถานีรถไฟบางกอกน้อยปัจจุบันนี้ เมื่อเยาว์วัยแม่มีความสุขสบายมาก มีพี่เลี้ยงคอยดูแลเอาใจใส่ทนุถนอมเป็นอย่างดียิ่ง คนเราอนิจจังไม่เที่ยง ความสุขสบายก็หาได้เป็นแก่นสารยั่งยืนตลอดกาลไม่ คุณตาถึงแก่กรรมตั้งแต่คุณแม่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ สิ้นบุญคุณพ่อบังเกิดเกล้า (คุณตา) คุณยายต้องต่อสู้ดิ้นรนเลี้ยงลูกน้อยทั้งสองตลอดมา ทั้งสามชีวิตจึงต้องต่อสู้กับวิถีชีวิตอยู่ในโลกอลวน บ้านที่อยู่ต้องขายให้กับทางการรถไฟเพื่อใช้ทำสถานี ยายมีน้องสาวอยู่คนหนึ่งเป็นคหปตานี อยู่บ้านตาลาน อำเภอผักไห่ จังหวัดอยุธยา ชื่อ ตั้งกวย พุทธประเสริฐ ได้ชักชวนให้ยายไปทำมาหากินยังบ้านนอก เพราะที่ตำบลนี้ ใน

สมัยนั้นมีข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ค้าขายได้เงินคล่อง ยายจึงอพยพหอบลูกน้อยทั้งสองไปหากินยังตำบลตาลาน ตามคำชักชวนอนิจจา พอย้ายมาตั้งตัวได้เพียงสามปี ยายก็ถึงแก่กรรมลงอีกคราวนี้แม่ต้องมากำพร้า ไม่มีพ่อแม่บังเกิดเกล้าของตัวเองต้องอยู่ในความดูแลของน้าสาวของแม่ (ตังกวย) ตลอดมาซึ่งแม่เคารพรักดุจมารดาบังเกิดเกล้าคนหนึ่ง แม่มีความรู้ทางหนังสือเพียงอ่านออกเขียนได้เท่านั้น เพราะน้าสาวของแม่สอนให้หัดขาย ของเป็น อาชีพ เลี้ยง ตนเอง ไม่จำเป็น ต้อง เรียน รู้สูงเพราะเป็นลูกผู้หญิง ซึ่งเป็นการเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของบ้านเมืองในขณะนั้น เมื่อมาอยู่บ้านนอกเช่นนี้ การมีชื่อหลายพยางค์ดูจะเป็นลูกขุนน้ำขุนนางไป ชื่อของแม่จึงถูกตัดให้สั้นเข้าเพื่อเรียกง่าย ๆ ชื่อ "อรุณรัศมี" จึงเหลือเพียง "อรุณ" นับตั้งแต่นั้นมาพอแม่อายุได้ ๑๘ ปี ก็ได้ทำการสมรสกับหนุ่มในละแวกบ้านเดียวกัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ชื่อ ทองหล่อ สัตตบุศย์ ซึ่งขณะนั้นรับราชการเป็นปลัดอำเภออยู่ที่อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง มีบุตรด้วยกันดังนี้

๑. (หญิง ถึงแก่กรรมตั้งแต่อายุได้ขวบเศษ)

๒. พล.ต. สุธน (ทองสุก) สัตตบุศย์

๓. ร.ต. ทองหลอม สัตตบุศย์ ร.น.

๔. ร.ต.ต. วิทยา (ทองลิ่ม) สัตตบุศย์

๕. พ.อ. คำรณ (ทองเบิ้ม) สัตตบุศย์

๖. พ.ต.ท. อภิชัย (ทองแท่ง) สัตตบุศย์

ลูกชายทั้ง ๕ คน ของแม่ยังมีชีวิตอยู่ทั้งสิ้น แม่อยู่กับพ่อได้เพียง ๑๘ ปี พ่อก็ถึงแก่กรรมเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ขณะนั้นลูกชายคนโตอายุ ๑๔ ปี อยู่ชั้น ม. ๕ ร.ร. บ้านสมเด็จ ฯ ลูกชายคนที่สองอยู่ชั้น ม. ๒ ลูกชายคนเล็กที่สุดอายุเพียง ๔ ขวบเศษเท่านั้นเอง จำได้ว่าก่อนพ่อจะเสียได้สั่งแม่แกมขอร้องไว้ว่า ให้แม่พยายามส่งเสียลูกชายคนโตให้เรียนจบ ม. ๖ ให้ได้ เพราะต้องการให้เข้าเรียน รร. นายสิบเสนารักษ์ หรือเรียกง่าย ๆ ว่า เรียนเป็นทหารหมอ พอพ่อตาย แม่ซึ่งขณะนั้นอายุเพียง ๓๖ ปีเท่านั้น ต้องรับภาระหนักที่จะต้องเลี้ยงดูลูกทั้งห้าคนพร้อมทั้งให้การศึกษาด้วย

แม่รักลูกทุกคนดุจแก้วตา ตลอดชีวิตของแม่ แม่ทุ่มเทความรัก ความห่วงใย เอาใจใส่ให้การศึกษาแก่ลูก แม่เลี้ยง

ลูกห้าคนมาด้วยความเหน็ดเหนื่อยยาก ลำบาก และมีมานะอดทนยิ่ง เพื่อนฝูงและผู้เคารพนับถือของแม่หลายคนได้เตือนแม่ว่า แม่มีแต่ลูกผู้ชายจะส่งเสียจนเงินทองหมดตัวแล้ว แม่จะลำบากเมื่อภายหลัง สู้ซื้อเรือแท็กซี่ให้ลูก ๆ ร่วมกันไปหากิน เมื่อลูก ๆ โตขึ้นดีกว่า แต่แม่มีความคิดว่า แม่ยอมลำบากเพียงคนเดียวให้ลูก ๆ ได้ศึกษาเล่าเรียน มีวิชาความรู้ติดตัวจะได้ทำงานหาทรัพย์ได้ในภายหลัง ส่วนลูก ๆ เขาจะตอบแทนบุญคุณของแม่หรือไม่นั้นเป็นเรื่องของลูก ๆ เขา ด้วยความรักลูกหลานของแม่เป็นชีวิตจิตใจนี้เอง ได้ถ่ายทอดนิสัยไว้ให้ลูก ๆ อย่างครบถ้วน ดังจะเห็นได้ว่าลูก ๆ ของแม่ มีความรักลูกเป็นห่วงหลาน ๆ เป็นอย่างดีเยี่ยงแม่

แม่สอนให้ลูก ๆ ทุกคน เป็นคนกตัญญูรู้บุญรู้คุณคน เมื่อเป็นเด็กจำได้ว่า ถ้าวันใดแม่แกงเป็ด แกงไก่ หรือแกงปลาเทโพ แม่จะตักแกงใส่ชามหนึ่งชาม แล้วให้ลูกพายเรือไปให้ยายตังกวยเสมอเป็นนิจสิน แม่สร้างอนุสาวรีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษมี ปู่ ย่า ตา ยาย และพ่อไว้ ทุก ๆ ปีแม่จะ ทำ บุญ อุทิศ ส่วน กุศล ไป ให้ เป็น ประจำ โรงเรียน

"สัตตบุศย์สมบูรณ์" ที่ลุง ๆ และพ่อสร้างไว้เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ ปู่ ย่า แม่ก็ซ่อมแซม ดัดแปลง ต่อเติม และทำบุญแผ่ส่วนกุศลไปให้เช่นกัน แม่เจ็บป่วยไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล เมื่อหายกลับบ้าน แม่จะซื้อสิ่งของอุทิศให้โรงพยาบาล เช่น เตียงพยาบาล เป็นต้น เมื่อแม่เจ็บคราวนี้ก่อนจะทำการผ่าตัดนิ่ว แม่สั่งไว้ว่าให้ทำบุญแก่โรงพยาบาลแทนแม่ด้วย หากแม่เป็นอะไรไป แม่พร่ำสั่งสอนลูกเสมอว่า คนที่กตัญญูรู้คุณคนนั้น ถึงที่อับก็ไม่อับ ถึงคราวจนก็จนไม่นาน

เวลาผ่านไปจนถึงปี ๒๔๘๐ ลูกชายคนโตเรียนสำเร็จวิชาทหารจาก รร. นายร้อย จปร. แทนที่จะสำเร็จจาก รร. นายสิบเสนารักษ์อย่างที่พ่อตั้งใจ ออกรับราชการเป็นผู้บังคับหมวดประจำอยู่กองโรงเรียนทหารสื่อสาร เงินเดือน ๆ ละ ๘๐ บาท ลูกชายคนที่สองเป็นนักเรียนนายเรือปีที่ ๑ ต่อมาลูกชายคนโตได้รับแม่ลงมาอยู่ด้วย พร้อมกับย้ายน้อง ๆ มาอยู่ รร. มัธยมโยธินบูรณะทั้งสามคน ครั้นพอเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ลูกชายคนที่สองก็ออกรับราชการเป็นนายทหารเรืออีกหนึ่งคน ชีวิตแม่ดูจะมีความสุขแจ่มใสขึ้นมาบ้าง พอถึงเดือน

ธันวาคมปีเดียวกันกองทัพญี่ปุ่นก็ยาตราทัพขึ้นประเทศไทย รุ่งขึ้นปี พ.ศ. ๒๔๘๕ น้ำท่วมใหญ่ทั่วทั้งพระนคร ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ สงครามทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น พันธมิตรส่งเครื่องบินมาโจมตีกรุงเทพพระมหานคร แม่ต้องอพพยย้ายขึ้นไปอยู่บ้านตาลาน อำเภอผักไห่ จังหวัดอยุธยาอีก ส่วนน้อง ๆ ทั้ง ๓ คน กำลังเป็นนักเรียนเตรียมนายร้อย ก็ย้ายสถานที่เรียนเข้าไปอยู่ในป่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อสงครามสงบ แม่ก็ย้ายลงมาอยู่กับลูก ๆ ที่กรุงเทพ ฯ อีก

แม่เป็นคนซื่อ ฉลาด – รอบคอบ และรักความยุติธรรม แม่สอนลูก ๆ ว่า คนคด คนโกง ไม่มีใครคบ ถึงจะคบอยู่กับใครก็เป็นไปไม่ได้นาน รับราชการก็ไม่เจริญก้าวหน้า บางคนต้องติดคุกติดตรางในที่สุด แม่เปรย ๆ บ่อย ๆ ว่า ลูก ๆ เรียนกันแต่วิชาทหาร ไม่มีใครเรียนวิชากฎหมายสักคน มีเรื่องมีราว หรือทำสัญญากับใครแต่ละครั้ง ก็ต้องไปปรึกษาผู้อื่นเขา มันไม่สะดวก ด้วยความรักแม่ อยากจะทำในสิ่งที่แม่ชอบแม่ต้องการ ฉะนั้นลูก ๆ จึงพยายามเรียนวิชากฎหมายเพิ่มเติมตามความประสงค์ของแม่ จนกระทั่งได้รับปริญญาสองคน

เนื่องจากลูกหญิงของแม่ตายตั้งแต่ยังเล็ก ๆ และแม่ไม่มีลูกหญิงอีกเลย แม่จึงขอลูกคนอื่นมาเลี้ยงไว้หนึ่งคน ตั้งแต่แม่ของเด็กคนนั้นพอคลอดแล้วก็ตาย พ่อของเด็กคนนั้นก็ยกให้แม่ แม่เลี้ยงและรักเหมือนลูกหลาน เพราะปู่ของเด็กคนนี้เคยเป็นพี่เลี้ยงแม่มาเมื่อครั้งเป็นพลทหารประจำตัวของคุณตา ครั้นพอโตเป็นสาวและแต่งงานไปแล้ว แม่ก็ขอมาเลี้ยงไว้อีกหนึ่งคน ตั้งแต่อายุได้ ๓ ขวบเศษเท่านั้น เนื่องจากเด็กสองคนนี้เรียกแม่ว่าคุณย่า ทุกคนที่รู้จักกันในละแวกบ้านใกล้เคียง เลยเรียกแม่ว่าคุณย่าตามไปหมด ใกล้ ๆ จะอายุได้ ๖๐ ปี สุขภาพของแม่ไม่ใคร่ดี ต้องเข้าโรงพยาบาลจุฬาบ่อย ๆ เจ็บป่วยคราวไรก็ไปหาคุณหมอโชติบูรณ์ (ศาสตราจารย์ นายแพทย์โชติบูรณ์ บูรณเวช) แล้วแม่ก็หายกลับบ้านได้ทุกที แม่มีความสุขสมกับอัตภาพอยู่ที่บ้านใกล้สถานีรถไฟสามเสน ตั้งแต่ปี ๒๔๙๙ และอยู่ที่นี่เรื่อยมาจนถึงสิ้นอายุ แม่มีความสุขอยู่กับลูกหลานที่บ้าน จะออกจากบ้าน ก็ตอนไปตัดผม ซึ่งสุธาบดี (แอ๋) หลานชายคนหนึ่งของแม่จะเป็นคนขับรถมารับไปตัดผมที่ศรีย่านเป็นประจำ ถ้าไม่ไปตัดผมก็ไปหาหมอสองอย่างนี้เท่านั้น ส่วนจะไปงานศพหรืองานแต่งงานบ้างเป็นบางครั้งบางคราว

เวลาญาติข้างพ่อหรือเพื่อนบ้านมาเยี่ยมแม่ แม่จะชวนอยู่รับประทานอาหารมื้อเย็นด้วยกัน และชวนให้ค้างที่บ้านอย่างน้อยหนึ่งคืนเสมอ ดูแม่มีความสุขมากที่ได้พูดคุยถึงความหลัง เมื่อบรรดาแขกที่มาเยี่ยมแม่บอกบุญเรี่ยไร หาเงินเข้าวัด ร่วมสร้างโบสถ์ ศาลาการเปรียญ ทอดผ้าป่าสามัคคี กฐินสามัคคี และอื่น ๆ แม่เป็นคนใจบุญอยู่แล้ว ไม่เคยขัดศรัทธา แม่ร่วมทำบุญด้วยเสมอมากบ้างน้อยบ้าง ตามกำลังความศรัทธา ผู้ที่มาหาแม่ที่บ้านเพื่อบอกบุญนั้น ไม่เคยผิดหวังไปเลยแม้แต่รายเดียว มีคนชมว่าแม่มีบุญสบายเมื่อแก่ หยูอายุอาจยืนถึงร้อยปี แม่ตอบว่าจะอยู่ไปทำไมกันถึงร้อยปี ถ้าอยู่ถึงร้อยปีแล้วลูกตายก่อนแม่ เขาไม่เรียกว่ามีบุญหรอก เขาเรียกว่ามีกรรม ถ้าแม่มีบุญจริงก็ขอให้แม่ได้ตายก่อนลูกเถอะ ถ้าจะให้แม่มีชีวิตอยู่ ลูกทุกคนของแม่ก็ต้องมีชีวิตอยู่ด้วย แม่จะทนมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ ถ้าลูกของแม่คนใดคนหนึ่งต้องตายลง สิ่งที่แม่กลัวที่สุดในชีวิตก็คือ แม่กลัวมัจจุราชจะมาพรากลูกของแม่ไปก่อน แม่บอกว่า ถ้าลูกตายไปก่อนหัวใจของแม่คงจะแตกสลายตามไปด้วย บัดนี้ลูกทุก ๆ คนก็ย่างเข้าสู่ความ

ชรากันทั้งนั้น แม้แต่น้องคนเล็กอีกไม่ถึง ๒ ปี ก็จะย่างเข้า ๕๐ แล้ว แม่จึงชิงจากไปเสียก่อน เป็นการสมความปรารถนาของแม่ทุกอย่าง

คราวเจ็บป่วย แม่รักษาเป็นประจำอยู่กับคุณหมอโชติบูรณ์เรื่อยมารวมเวลา ๒๐ กว่าปี แม่ไม่เคยลืมบุญคุณของคุณหมอเลย ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ แม่ต้องเข้าโรงพยาบาลถึง ๓ ครั้ง ในเดือนตุลาคม แม่มีอาการทรุดหนัก คุณหมอบอกว่าเป็นนิ่วในถุงน้ำดี คุณหมอบอกกับพวกลูก ๆ ว่า โรคนี้จะหายขาดก็ต้องผ่าตัด หมอเคยแนะนำกับแม่มาแล้วเมื่อ ๑๐ กว่าปีก่อนโน้นว่า ให้ผ่าตัดนิ่วในถุงน้ำดีทิ้งเสีย แต่แม่ไม่เต็มใจรับการผ่าตัด คงรักษาทางยาเรื่อยมาอาการจึงไม่ดีขึ้น ตรงข้ามกลับทรุดหนักลงอย่างน่าวิตก กล่าวคือ ตัวเหลือง ตาเหลืองจัดขึ้น แพทย์มีความเห็นว่า ไม่มียาที่จะบำบัดให้หายได้ จำเป็นต้องทำการผ่าตัดด่วน และได้กำหนดวันผ่าตัดไว้ โดยมีนายแพทย์ เพรา นิวาตวงศ์ เป็นผู้ทำการผ่าตัด การผ่าตัดแม้จะเป็นการเสี่ยง แต่ก็เป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยชีวิตคนไข้ไว้ได้ เพราะถ้าไม่ทำการผ่าตัดก็ต้องตาย คุณหมอได้กำหนด

การผ่าตัดล่วงหน้าไว้เกือบอาทิตย์ ก็เพราะต้องการให้คนไข้ได้มีโอกาสพบปะกับบรรดาลูก ๆ ทุกคน เพราะบางคนต่างแยกย้ายกันอยู่ และต้องการให้บรรดาลูก ๆ ทุกคนร่วมยินยอมให้หมอทำการผ่าตัด เมื่อลูก ๆ ทุกคนมาพร้อมกัน ก็มีความเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรให้หมอทำการผ่าตัด ก่อนถึงเวลาผ่าตัดพวกลูก ๆ ได้จัดการทำบุญต่ออายุให้แม่ โดยนิมนต์ท่านเจ้าคุณพุทธมนต์วราจารย์ แห่งวัดสุทัศน์ ฯ มาเป็นผู้ทำพิธีให้ลูก ๆ ยอมทำทุกอย่างเพื่อจะยืดอายุของแม่ให้ยืดยาวออกไป พิธีทางศาสนานี้จะให้ผลจริงแค่ไหนมิอาจที่จะยืนยันรับรองได้ แต่อย่างน้อยที่สุดก็ให้กำลังใจแก่แม่ ทำให้แม่เบิกบานใจขึ้นได้บ้าง นอกจากทำพิธีต่ออายุให้แก่แม่แล้ว ยังให้แม่สร้างพระประจำวันถวายวัดอีกด้วย

ในที่สุดวันผ่าตัดก็มาถึง น้องคนเล็กลาราชการมาเฝ้าดูอาการแม่ด้วยความห่วงใย นอนเฝ้าอยู่ในห้องพยาบาลตั้งแต่เช้าจนค่ำทุก ๆ วัน จนอาการของแม่เข้าเขตปลอดภัย จึงกลับไปทำงานต่างจังหวัด โดยที่มิได้รู้ว่าแม่เป็นโรคอะไรต่อมา คงเข้าใจว่าไม่ช้าแม่คงหายเป็นปกติ ผู้ที่รู้เรื่องนี้ดีว่าแม่เป็นโรค

อะไรอีกคือ ลูกชายคนโต เพราะคุณหมอบอกให้ทราบ สำหรับหลานศิรินันท์ (โอ๋ง) ซึ่งขณะนั้นกำลังเรียนแพทย์อยู่ปีที่ ๕ เป็นผู้เปิดตำราเอนไซโคปีเดียแพทย์ อธิบายให้ฟังว่า คนเป็นนิ่วในถุงน้ำดีที่ทิ้งไว้นาน ๆ นั้น ส่วนมากจะต้องเป็นมะเร็งที่ตับ เพราะก้อนนิ่ว (หิน) กดทับตับ ทำให้ตับช้ำและเป็นมะเร็งได้ง่าย

หลังผ่าตัดและบาดแผลหายแล้ว หมอสั่งให้แม่หัดออกกำลังกายด้วยการเดิน ลูก ๆ เห็นติ๋ม (เด็กคนที่แม่เลี้ยงไว้ตั้งแต่อายุได้ ๓ ขวบ) พยุงแม่เกาะราวบันไดค่อย ๆ ก้าวกระย่องกระแย่งทีละก้าว ลูก ๆ รู้สึกสงสารแม่อย่างยิ่ง ที่พวกลูก ๆ ช่วยต่อชีวิตของแม่มาสู่กับความทรมานแท้ ๆ คุณหมอเพราบอกว่าเสียดายเหลือเกินที่ช่วยได้เพียงแค่นี้ ไม่น่าจะทิ้งไว้ให้เป็นนานถึงเพียงนี้ คุณหมอได้ปลอบใจพวกเราว่า ขอให้พวกเรานึกเสียว่าท่านได้ทำบุญมาแค่นี้ก็แล้วกัน คนไข้จะอยู่ได้ประมาณไม่เกิน ๖ เดือน ควรนำแม่กลับไปพยาบาลที่บ้าน และให้ยามารับประทาน ถ้ามีอาการมากให้นำมาป่วยที่โรงพยาบาลใหม่

ลูก ๆ หลาน ๆ ทุกคนปิดแม่ ไม่ยอมบอกแม่ว่าเป็นโรคอะไรหลังจากการผ่าตัด เพราะคิดว่า ให้แม่มีชีวิตอยู่ด้วยความหวังว่าจะหาย ดีกว่าให้แม่มีชีวิตอยู่ด้วยการรอคอยความตาย แม่กลับมาอยู่บ้านได้ประมาณสองเดือน อาการป่วยของแม่ก็กำเริบมากขึ้น แม่พูดกับลูก ๆ ว่า “แม่เจ็บคราวนี้ คงไม่รอดแน่ เราไปเกิดเป็นแม่ลูกกันใหม่เถอะนะลูกนะ” พอพูดจบน้ำตาของแม่ก็ไหลพราก แม่เอื้อมมืออันสั่นเทาไปหยิบผ้าเช็ดหน้าใต้หมอนมาเช็ดน้ำตา ลูก ๆ ก็ได้แต่ปลอบใจ และขอร้องให้แม่ทำใจดี ๆ ไว้ วันที่แม่ลูกจะต้องจากกันโดยไม่มีโอกาสที่จะได้พบกันอีกในโลกนี้ กำลังคืบคลานใกล้เข้ามาเต็มที่แล้ว ลูก ๆ ก่อนเข้านอนก็ได้แต่สวดมนต์อ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า ถ้าแม่ต้องจากไปจริง ๆ แล้ว ก็ขอให้แม่ได้พบแต่ความสุขรอคอยลูก ๆ ในชาติใหม่เถิด

พอเย็นวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ แม่ก็ต้องกลับเข้าโรงพยาบาลอีก คราวนี้อาการหนักเพียบกว่าทุกครั้ง และทรุดลงตามลำดับ แม้ว่านายแพทย์และนางพยาบาลจะเอาใจใส่ดูแล

รักษาเป็นอย่างดียิ่ง ซึ่งจะเว้นขอบพระคุณเสียมิได้ก็ตาม ในที่สุด แม่ก็จากพวกเราไปในวันอาทิตย์ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๕ เวลา ๐๒.๐๐ น. รวมอายุได้ ๗๘ ปี

ด้วยอำนาจ บุญกุศล ทั้งหลายที่แม่ ได้ทำไว้ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และมวลกุศลที่ผู้ยังอยู่ทั้งหลายได้บำเพ็ญอุทิศส่งไปให้แม่ ขอจงดลบันดาลให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของแม่ ได้ประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพตลอดไป

จาก

"ลูกของแม่"

"สกุลเอ๋ยสกุลสูง
ชักจูงจิตชูฟูศักดิ์ศรี
อำนาจนำความสง่าอ่าอินทรีย์
ความงามนำให้มีไมตรีกัน
ความร่ำรวยอวยสุขให้ทุกอย่าง
เหล่านี้ต่างรอตายทำลายขันธ์
วิถีแห่งเกียรติยศทั้งหมดนั้น
แต่ล้วนผันมาประจบหลุมศพเอย"

(จาก รำพึงในป่าช้า ของพระยาอุปกิตศิลปสาร)

อัฑฒา เจว ทฬิทฺทา จ สพฺเพ มจฺจุ ปรายนา

"ถึงรวยทรัพย์ก่ายกองเงินทองล้น
หรือยากจนเข็ญใจไร้ที่หมาย
มีสิ่งหนึ่งต้องประสบคือความตาย
เป็นจุดหมาย เบื้องหน้าช้าหรือเร็ว"

หัวอกพ่อแม่

ของ

ท. เลียงพิบูลย์

หัวอกพ่อแม่

ของ

ท. เลียงพิบูลย์

เด็กวัยรุ่นในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนมากเห็นความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่นั้นไม่สำคัญ น้อยนักที่จะรู้ซึ้งถึงจิตใจของพ่อแม่ซ่อนความรู้สึกในส่วนลึกซึ่งมีต่อเลือดเนื้อเชื้อไขของตัว มอบความรักและความตามใจลูกมิใช่น้อยที่ลูกเคี่ยวเข็ญพ่อแม่ เมื่อต้องการสิ่งใดก็จะเอาให้ได้อย่างใจ หากพ่อแม่ขัดใจก็โกรธ ทำกิริยาท่าทางกระฟัดกระเฟียด หน้างอทำกระเง้ากระงอด บางคนก็ใช้กิริยาดุด่าพ่อแม่เหมือนทาส เพราะจะต้องการสิ่งใดก็จะให้พ่อแม่หามาให้ได้อย่างใจ ท่านได้พบเห็นลูกชนิดนี้แล้วก็ต้องเศร้าใจ ผู้ใหญ่สมัยก่อนยกมือท่วมหัวอธิษฐานจิตว่า เกิดมาชาติใดฉันใดก็ขออย่าได้พบลูกชนิดนี้เลย ขอให้ห่างไกลออกไปร้อยโยชน์แสนโยชน์ ทำบุญกรวดน้ำคว่ำกะลา ขออย่ามาเกิดเป็นลูกเป็นเต้ากันเลย และพ่อแม่บางคนก็รักลูกจนหลงถูกลูกตุ๊กงก ๆ เงิ่น ๆ ตามใจลูกจนเคยตัว เคราะห์ดีที่ลูกชนิดนี้

ไม่ค่อยมีมากนัก นาน ๆ ก็เคยพบเคยเห็นสักครั้งหนึ่ง ทำให้คิดว่า มนุษย์เรามีนิสัยแปลกแตกต่างกันไป เห็นพ่อแม่เป็นขี้ข้าก็มี แต่พวกนี้ไม่มีศรีมงคลและไม่เจริญ ส่วนที่เห็นพ่อแม่เป็นพระที่ควรยกย่องบูชาก็มี พวกนี้จะมีความเจริญรุ่งเรือง เพราะความเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที แต่เป็นเช่นนี้คงจะเป็นเพราะอกุศลกรรมและกุศลกรรมในอดีตที่ติดตามมาสนอง แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าเคยเห็นในยุคนี้เป็นตัวอย่างมากมาย หนีไม่พ้นอกุศลกรรมและกุศลกรรมอันนี้

หากลูกคนใดดุด่าพ่อแม่ คนสมัยก่อนมักกล่าวว่า ใช้พ่อแม่เหมือนต่างทาสในเรือนเบี้ย ซึ่งเป็นมาแต่ครั้งโบราณจนถึงยุคปัจจุบันนี้ ทั้งได้เห็นเองและผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง คนที่ดุด่าพ่อแม่ คนผู้นั้น หากมีลูกต่อไปก็จะถูกลูกดุด่าสืบสันดาน ชั่วเช่นเดียวกันหนีไม่พ้น

เมื่อพูดถึงความกตัญญูแล้ว ก็อดคิดถึงประวัติของท่านพระธมฺมวิตกฺโก หรือ ท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต ซึ่งข้าพเจ้าอยากจะยกท่านว่า เป็นยอดแห่งความกตัญญูและทำให้นึกถึงจดหมายฉบับหนึ่งแม้จะไม่ลงนามก็ดี แต่เมื่อพิจารณาดู

แล้วก็เห็นว่าควรจะหยิบยกบางตอนขึ้นมาให้รู้ว่า พระคุณหัวอกของพ่อแม่นั้น คนในยุคนี้มักจะมองข้ามหัวไป ไม่ใยดีที่จะนำมาพิจารณาหาเหตุผล เรื่องนี้แม้ข้าพเจ้าเอง เมื่ออ่านแล้วก็ไม่แน่ใจว่า ท่านผู้เป็นเจ้าของเรื่องนี้เป็นหญิงหรือชาย ไม่กล้าเดาชี้ขาดลงไป แต่ก็เห็นจะไม่สำคัญอะไร เพราะเราเพียงต้องการตัวอย่างผู้ที่หูตาสว่างขึ้นมาจากการหลงผิด คำว่าข้าพเจ้าต่อไปนี้ โปรดอย่าได้เข้าใจว่าผู้เขียน ขอให้ทราบว่าเป็นคำแทน ตัวผู้เป็น เจ้าของ จดหมาย หรือ บันทึก ฉบับหนึ่งในจำนวนมากมาย ตอนหนึ่งมีใจความว่า

ข้าพเจ้ารู้สึกตัวภายหลังเมื่อหูตาสว่างแล้วว่า เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานที่ผิดทาง ความจริงเรากำลังศึกษาชั้นสูงของมหาวิทยาลัย แต่เพื่อนของข้าพเจ้าส่วนมาก พ่อแม่ของเขาส่งไปชุบตัวเมืองนอก จะมีความรู้ติดตัวมามากน้อยเพียงใดไม่ต้องพูดถึง เพราะบางคนก็ไม่ได้ดีกรีอะไรกลับมาเลย บางคนก็ได้ปริญญาชั้นสูง แล้วแต่บุคคล ความประพฤติ และสติปัญญา แต่เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยแล้ว ก็รู้สึกว่าออกจะแสดงตัวว่าสูงกว่าพวกเราเพราะได้ผ่านเมืองนอกมา สำหรับ

ข้าพเจ้าเห็นพ่อแม่เขาส่งลูก ๆ ซึ่งเป็นเพื่อนไปหลายคน ตนเองก็อยากจะไปเมืองนอกกับเขาบ้าง จึงรบเร้าผู้ปกครองขอให้จัดส่งไปเรียนเมืองนอก เพื่อจะได้ชุบตัวเหมือนอย่างเพื่อน ๆ บ้าง ข้าพเจ้าได้พยายามอ้อนวอนพ่อแม่ขอให้จัดส่งข้าพเจ้าไปศึกษาต่างประเทศ โดยติดต่อมหาวิทยาลัยต่างประเทศเตรียมไว้ก่อนด้วยการแนะนำของเพื่อนที่เคยผ่านต่างประเทศมาแล้ว ความจริงฐานะทางบ้านข้าพเจ้าเมื่อทราบภายหลังก็ไม่ได้มีเงินทองมากมายนัก เพียงแต่พอมีพอใช้ แต่ความทะเยอทะยาน ความอยาก มุ่งมั่นใจจะไปให้ได้ มิได้พิจารณาความลำบากของผู้ปกครองจะมีเพียงใด ไม่เคยคิด และยังนึกอยู่เสมอว่า พ่อแม่เรามีเงินทองพอที่จะส่งให้ไปศึกษาต่อเมืองนอกได้ ความอยากความเห็นแก่ตัวตามอารมณ์เป็นใหญ่ เพราะพ่อแม่ตามใจจนเคยตัว จึงอยากจะหาทางไปชุบตัวให้เหมือนเพื่อนไม่อยากให้น้อยหน้าเพื่อน คิดว่าเมื่อสำเร็จมาจากต่างประเทศแล้ว รู้สึกว่าตัวคงโก้ เดินไปไหนตัวคงสูงเด่นกว่าธรรมดา เพราะเขาคงเรียกว่า "หัวนอก" ดูจะเป็นเรื่องความรู้สึกอย่างคิดไปตามอารมณ์เหมือนเด็กไม่เดียงสาในเวลานั้น เอาอะไรก็จะเอาให้

ได้อย่างใจ ไม่ยอมให้ขัดใจ เพราะพ่อแม่รักและตามใจจนเคยตัวจนนิสัยเสีย จะพูดให้ถูกก็คิดว่า เวลานั้นเป็นโรคอยากไปนอกขึ้นสมอง เมื่อจบทางเมืองไทยแล้วข้าพเจ้าก็เคี่ยวเข็ญขอเงินพ่อแม่ค่าเครื่องบิน ค่าใช้จ่าย การกินอยู่ศึกษาในต่าง-ประเทศคิดแล้วเป็นเงินไม่น้อยต่อปี รู้สึกพ่อแม่เคยตามใจข้าพเจ้าก่อนแล้วคงไม่ขัด แรก ๆ ก็บอกว่าลูกเรียนจบในนี้ก็ดีพอแล้ว อย่าไปเรียนนอกเลย ไปเรียนนอกวิเศษมาทุกคนเมื่อไร เรียนในนี้ดีกว่านอกถมไป นอกจากจะเสียค่าใช้จ่ายแพงมากแล้ว พ่อแม่ก็ไม่อยากจะให้ลูกห่างไกล เพราะเราไม่เคยจากกัน นาน ๆ พ่อแม่เป็นห่วงคิดถึงลูก ข้าพเจ้าก็เถียงว่าลูกโตแล้วพ่อแม่ไม่ต้องเป็นห่วง ที่ลูกของคนอื่น ๆ ทำไมพ่อแม่เขาจึงไม่ห่วง เขาไปกันได้ พ่อแม่เขาไม่เคยคิดอย่างพ่อแม่เลย เขากลับสนับสนุนไม่เห็นเขาเป็นห่วงเลย

แต่พ่อแม่ก็อ้อนวอนจนอ่อนใจ เพราะข้าพเจ้ายืนกระต่ายขาเดียว ดื้อจะไปให้ได้ รู้ว่าพ่อแม่มีข้าพเจ้าเป็นลูกคนเดียว ถึงอย่างไรก็คงตามใจ แต่ที่สุดพ่อแม่เสียอ้อนวอนลูกไม่ได้ ก็รับปากว่าจะจัดการส่งข้าพเจ้าไปเรียนเมืองนอกตามที่ข้าพเจ้าต้องการอย่างไม่เต็มใจ

ในที่สุดข้าพเจ้าก็พอใจและมีความดีใจแล้ว เพราะได้มีโอกาสไปชุบตัวเมืองนอกคราวนี้ ความดีใจของข้าพเจ้าทำให้พ่อแม่ต้องหน้าเศร้า ข้าพเจ้าก็คิดว่าพ่อแม่คงเป็นห่วงลูกมากที่ต้องจากห่างไกลออกไปอยู่คนละทวีป และดีใจอย่างลิงโลดเตรียมตัวเดินทางตัดเสื้อผ้านำไปใช้ เมื่อรู้ว่าจะได้ไปนอกโดยทุนของพ่อแม่ ไม่ให้น้อยหน้าเพื่อนในคราวนี้ คืนนั้นข้าพเจ้าไปในงานวันเกิดที่บ้านเพื่อนและบอกทางบ้านว่า คืนนี้ข้าพเจ้าจะกลับดึกเพราะเพื่อน ๆ จะเอารถมารับและมาส่ง อย่าเป็นห่วงข้าพเจ้าเลย และตั้งใจจะประกาศให้เพื่อน ๆ รู้ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อเมืองนอก

แต่ความจริงคืนนั้น ข้าพเจ้าไม่สามารถจะอยู่ดึกดังที่บอกทางบ้านไว้ได้ จึงกลับแต่หัวค่ำ และมาถึงบ้านก็ปรากฏว่าพ่อแม่ไม่อยู่ ไม่ทราบว่าท่านไปไหน และคนในบ้านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้ากลับมาแต่หัวค่ำ เหตุที่ข้าพเจ้ากลับมาแต่หัวค่ำคืนนั้นก็เพราะแรก ๆ ก็สนุกสนานสนทนากับเพื่อน ๆ ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อต่างประเทศ คิดว่าตอนดึกก่อนกลับบ้านค่อยบอกดีกว่าแต่ยังมิทันจะบอก ก็มีเพื่อนคนหนึ่งพูดกันในหมู่เพื่อน ๆ ว่า

" พวกนักเรียนทุนส่วนตัวความรู้ยังไม่ถึงขนาด ถือว่ามีเงินก็ส่งไป พ่อแม่อยู่ทางนี้ก็ส่งเงินไปให้ตามที่ลูกของตัวอ้างความจำเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ พ่อแม่ไม่รู้ก็ส่งเงินไปให้เที่ยวเตร่เสียผู้เสียคน เอาเงินไปล้างผลาญสบาย บางคนก็หาที่เรียนไม่ได้แล้วก็เอาแต่สนุกสนานทำให้เสียชื่อจนต้องเนรเทศกลับเมืองไทย เพราะประพฤติตัวเหลวแหลกเสียชื่อก็มีมากรายด้วยกัน พ่อแม่อยู่ทางนี้ไม่รู้ก็จัดหาเงิน บางรายก็ต้องจำนองจำนำข้าวของที่ดินแทบหมดตัว หวังจะให้ลูกมีความรู้หาเลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่ ส่งไปนึกว่าลูกกำลังเรียนดีที่สุดกว่าจะรู้ว่าผิดหวัง เมื่อทางการสั่งให้กลับประเทศ พ่อแม่ลมจับเมื่อรู้ว่าลูกเป็นกุ๊ยที่เมืองนอก ไว้ผมรุงรัง รู้ว่าไปทำเสียชื่อเสียงเมืองไทย รู้สึกว่าคนไทยไปนอกเวลานี้ ไม่ค่อยจะมีเกียรติเท่าที่คิดที่นึก นอกจากพวกเรียนดีสอบชิงทุนไปได้เพราะมีความรู้ดีอยู่แล้ว และคนที่ไปทุนส่วนตัวที่ตั้งใจเรียนจริง ๆ จัง ๆ เพราะเห็นใจเห็นอกพ่อแม่ลงทุนเสียเงินเสียทองก็มีมาก แต่ก็มีไม่น้อยที่เอาตัวอย่างชั่วมาใช้ เสียคนง่าย" คำพูดของเพื่อนนั้นสกิดใจข้าพเจ้ามาก ฉะนั้นคืนนั้นข้าพเจ้าจึงกลับแต่หัวค่ำ มานอนกระสับกระส่ายเพราะคิดมาก

จนรู้สึกว่าพ่อแม่กลับมายังไม่ดึกมากนัก ห้องนอนพ่อแม่ติดห้องข้าพเจ้า เสียงเปิดประตูเข้าห้องได้ยินเสียงพ่อแม่ถอนหายใจเหมือนทุกข์หนัก ข้าพเจ้าพยายามสงบนิ่งฟังท่านทั้งสองจะพูดอะไรถึงข้าพเจ้า ท่านคงนึกว่ายังไม่หลับเพราะบอกท่านว่าจะกลับดึก เสียงแม่ถอนหายใจแล้วพูดว่า

"แล้วนี่จะทำอย่างไร รับปากกับลูกว่าจะส่งไปเรียนเมืองนอก เงินก็ยังมีไม่พอ ลูกผิดหวังคงเสียใจมาก ทั้งที่รับปากไว้แล้ว ลูกกำลังดีอกดีใจที่จะได้ไปนอก ที่นาแถวรังสิตของเราเวลานี้ จะขายเขาก็ให้ราคาต่ำมาก ไม่ขายก็ไม่รู้จะเอาเงินที่ไหนมาส่งลูก พรุ่งนี้เราลองไปหาสำนักซื้อขายที่ดิน หากยังกดราคา เราก็ต้องไปหาที่อื่น ที่เขารับซื้อ หรือรับจำนองดูอีกแห่งหนึ่งคงจะได้ราคาเพิ่มขึ้นบ้าง เพราะพวกนี้ถ้ารู้ว่าใครร้อนเงินมักจะกดราคาให้ต่ำ หากได้ราคาพอสมควรพอที่จะส่งลูกไปได้งวดแรกก็ต้องตกลง แล้วเราค่อยคิดกันใหม่"

ข้าพเจ้าได้ยินรู้สึกหัวใจเต้นแรงวูบขึ้นมาเพราะไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อน ว่าจะทำให้พ่อแม่เดือดร้อนถึงเพียงนี้ น้ำตาก็เริ่มไหลออกมาเป็นครั้งแรกที่สงสารพ่อแม่ แต่ต้องทนฟังต่อไป

ก็ได้ยินเสียงแม่พูดว่า "ถ้าไม่พอน้องก็จะเอาเครื่องเพชรเครื่องทองที่น้องมีอยู่เอามาขายก็พอจะช่วยได้บ้าง แต่ถ้าของเราหมดไปแล้วลูกยังเรียนไม่จบไม่สำเร็จละ พี่จะทำอย่างไร" เสียงพ่อถอนหายใจรู้สึกว่าความคิดไม่ปลอดโปร่งนัก แล้วตอบออกมาอย่างใช้ความคิดว่า "ถ้าไม่พอจริง ๆ พี่ก็เห็นจะต้องเอาบ้านหลังนี้พร้อมที่ดินไปจำนองที่ธนาคาร เพื่อแก้หน้ากว่าลูกจะเรียนจบ ...." ข้าพเจ้าได้ยินเพียงแค่นี้ มันตื้นตันใจอยากจะลุกขึ้นไปแล้วเข้าไปกราบท่านทั้งสอง แล้วพูดว่า "ลูกไม่ต้องการจะไปแล้วเมื่อพ่อแม่ของลูกเดือดร้อนถึงเพียงนี้ ลูกจะไม่ไปในทุนของพ่อแม่อีกแล้ว ขอโทษให้ลูกด้วย ลูกไม่สามารถจะเห็นพ่อแม่เสียสละให้ลูกลูก ตัวเองต้องเดือดร้อนอยู่ในอกโดยไม่ยอมให้ลูกรับรู้" แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เปิดประตูห้องนอนออกมาบอกพ่อแม่ตามที่คิด เพราะว่าคิดจะทำให้ดีกว่านี้จึงได้แต่เอา หมอนหนุนหัวทับหน้า เอามือรัดไว้ไม่ให้เสียงสะอื้นร้องไห้ออกจากปากให้พ่อแม่ได้ยิน คืนนั้นไม่สามารถจะข่มความรู้สึกให้หลับได้เพราะจิตใจคิดฟุ้งซ่าน ย้อนหลังคิดถึงเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนกินนอน อยู่โรงเรียนชาวต่างประเทศและต่าง

ศาสนา เขาก็สอนศาสนาของเขา เวลาเมื่ออยู่โรงเรียนเขาสอนให้ก่อนกินอาหาร ต้องนั่งก้มหน้า ระลึกถึงคุณของพระเจ้าซึ่งได้ทรงประทานอาหารเลี้ยงชีวิตตลอดมา แล้วก็เจิมหน้าใช้นิ้วแตะที่หน้าผากและไหล่ซ้ายขวา เราอยู่โรงเรียนของเขาก็ต้องทำตามอย่างเขา แม้จะสนใจหรือไม่ก็ตาม

มาคืนนี้ได้ยินเสียงพ่อแม่พูดถึงเรื่อง จะหาเงินส่งลูกไปเรียนนอก ตามคำร้องขอของลูก ทำให้นึกขึ้นมาได้ว่าพ่อแม่บังเกิดเกล้าที่รักลูก ตามใจลูก จะเอาสิ่งใดก็หาให้ แม้ตัวจะลำบากก็เสียสละเพื่อลูก พ่อแม่นั้นคือพระเจ้าของลูกที่ได้ส่งเงินให้ค่าศึกษาเล่าเรียน จ่ายค่ากินอยู่หลับนอน ตลอดจนค่าเทอมแล้วเทอมอีก ปีแล้วปีอีก จนกว่าจะสำเร็จ ซึ่งเงินทองค่าใช้จ่ายมาจากพ่อแม่ทั้งสิ้น พระเจ้าของลูกคือพ่อแม่ที่ควรเคารพบูชายิ่ง ลูกควรจะมีความกตัญญูกตเวทีและเห็นอกเห็นใจสงสารพ่อแม่มากขึ้น คำพูดของพ่อแม่เสียดแทงเข้าไปในดวงใจด้วยความรักและสงสารมากขึ้น ไม่สามารถจะทนฟังพ่อแม่ปรับทุกข์กันต่อไป ใช้หมอนใช้ผ้าห่มปิดหูปิดปากข่มความรู้สึกไม่ให้เสียงสะอื้นออกมาจากปาก นอนไม่ค่อยหลับรู้สึกอ่อนเพลีย

เช้าวันนั้น . ข้าพเจ้าลุกขึ้นเข้าห้องน้ำสายกว่าวันธรรมดา เพราะนอนหลับเอาจวนรุ่งสว่างจึงตื่นสาย แล้วออกมากินข้าวกับท่านทั้งสองซึ่งกำลังรออยู่ ก็ถูกท่านทักว่า เช้าวันนี้ทำไมหน้าตาซูบซีด หูตาแดง เมื่อคืนนี้ไปมีเรื่องกับเพื่อนมาหรือ กลับดึกไหมลูก ข้าพเจ้าก็เพียงพูดค่อย ๆ เพราะใจยังสั่นสะอื้นอยู่ในอกไม่หายว่า "ไม่มีเรื่องอะไรมากนัก มีเพื่อนเขาพูดว่า นักเรียนทุนส่วนตัวที่ไปนอกส่วนมากไปผลาญเงินพ่อแม่ไม่เคยคิดถึงอกพ่อแม่เลย แล้วก็ไปทำเสียชื่อเสียง บางคนก็ถูกส่งกลับเพราะความประพฤติชั่ว สู้พวกที่สอบชิงทุนไม่ได้เพราะพวกนี้เขามีความรู้ดี เอาใจใส่ในการเรียนไม่ค่อยทำชื่อเสียงเสีย" เสียงพ่อบอกว่า "เท่านี้ก็ไม่ควรเสียอกเสียใจต้องร้องไห้ร้องห่มทำไม เพราะคนที่ไปทุนส่วนตัวที่ดีก็มีมาก คนชั่วก็มี พ่อทราบว่า บางคนชั่วไปจากเมืองไทยแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองคิดว่าส่งไปเมืองนอกแล้วจะดีขึ้นบ้าง แต่กลับไปถูกโรงเรียนไล่ออก กลับไปทำชื่อเสียถึงเมืองนอก ทำชื่อเสียในเมืองไทยยังไม่พอ ทำให้นักเรียนไทยที่ดีถูกชาวต่างประเทศมองดู พลอยมัวหมองไปด้วย" ข้าพเจ้าจึงบอกว่าต่อไปนี้จะ

ไม่รบกวนเงินพ่อแม่เรื่องไปนอก จะสมัครสอบชิงทุน มิฉะนั้นก็ไม่ไปดีกว่า พ่อแม่มองดูข้าพเจ้าแล้วก็มองดูตากันทั้งสองท่าน แล้วมองดูข้าพเจ้าอย่างสงสัยว่า ทำไมข้าพเจ้าจึงเปลี่ยนใจง่ายและรวดเร็ว เพียงแต่ได้ฟังคำพูดของเพื่อน ๆ เท่านั้น และท่านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้าได้ยินคำพูดของท่านเมื่อคืนนี้ เพราะไม่ได้บอกว่าได้ยินและพ่อแม่ก็ไม่รู้

นับตั้งแต่วันนั้นมา ข้าพเจ้าก็พยายามศึกษาเล่าเรียน ขยันดูหนังสือ ให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งแต่ก่อนไม่ได้สนใจมากนัก พยายามเรียนรู้ภาษาต่างประเทศและพยายามทุกอย่างที่เกี่ยวกับวิชาความรู้ในแขนงที่ข้าพเจ้ารัก ทำให้พ่อแม่รู้สึกพอใจและรักเอ็นดูข้าพเจ้ามากขึ้น ที่สุดปีต่อมาก็มีสอบชิงทุนหลายทุน ข้าพเจ้าก็สอบชิงทุนได้ทุนที่ดี การไปนอกก็ออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด ไม่มียกเว้นตลอดค่าใช้จ่ายส่วนตัวประจำเดือนได้สูง เพราะสอบได้ลำดับดีและดีกว่าทุนอื่น ๆ ทั้งไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ เพราะเป็นทุนต่างประเทศ ปัญหาเรื่องเรียนต่อต่าง-ประเทศโดยลำพังแข้งของข้าพเจ้าก็สำเร็จเป็นความจริงขึ้น ทำให้พ่อแม่มีความยินดีกับข้าพเจ้ามาก แม่ดีใจจนน้ำตาไหล

ข้าพเจ้าได้ทุนที่ดีจึงมีเงินเหลือใช้ส่วนตัว อยู่เมืองนอกพยายามประหยัดใช้ มีเงินเหลือส่งมาให้พ่อแม่ทางบ้านแทนที่พ่อแม่จะส่งให้ข้าพเจ้า จวบจนข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาได้ปริญญาแล้ว ข้าพเจ้าคิดถึงบ้านคิดถึงพ่อแม่คิดถึงเพื่อนฝูง ที่อดทนก็เพื่อเรียนให้สำเร็จ เมื่อรู้ว่าจะได้กลับบ้านก็คิดถึงบ้านมากขึ้นอยากจะให้ถึงบ้านเร็ว ๆ แต่แล้วเวลาเดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนก็มาถึง ข้าพเจ้าขึ้นอยู่บนเครื่องบินเหมือนตนอยู่บนสวรรค์ที่จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ที่รักใจจะขาด แม้เครื่องบินจะเร็วเพียงใดก็ยังช้ากว่าคนใจเร็วอย่างข้าพเจ้า ไม่ช้าเครื่องบินก็ข้ามทะเลมาเข้าในเขตไทย ข้าพเจ้าดีใจและตื่นเต้นเมื่อได้มองลงมาเห็นวัดวาอาราม โบสถ์เหลืองอร่ามด้วยสีทอง เป็นเครื่องหมายของพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้าระงับความตื่นเต้นไว้ไม่อยู่เพราะในไม่ช้าข้าพเจ้าก็จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ญาติพี่น้อง นึกวาดภาพคงจะแวดล้อมข้าพเจ้าด้วยความดีใจ เรือบินกำลังจะบินเข้าในเขตจังหวัดพระนครแล้ว ใจข้าพเจ้าก็ยิ่งเต้นตึกตักเพราะตื่นเต้นเมื่อเข้าเขตพระนคร ก็เห็นรถยนต์วิ่งขวักไขว่ไปมา บนท้องถนน เมื่อเครื่องบินถลาลงสนามเข้าจอดตรงลานบิน เมื่อผู้โดยสาร

กำลังลงจากเครื่องบิน ข้าพเจ้าติดตามลงมาเป็นคนที่สาม แล้วสายตามองลงดูพ่อแม่ เมื่อผ่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ข้าพเจ้ารีบออกมาเหมือนแทบจะวิ่ง แม้จะหอบเข้าของพะรุงพะรังก็ไม่สนใจใครจะมองในแง่ใด ตาส่ายหาหน้าพ่อแม่บังเกิดเกล้าที่รักทั้งสอง ข้าพเจ้าเห็นคนมามากมายเดินขวักไขว่ที่สถานีดอนเมือง ข้าพเจ้าส่ายตาจ้องตาทางซ้ายทางขวารู้สึกว่าตาพร่าไปหมด พอดีข้าพเจ้ามองเห็นผู้บังเกิดเกล้า-ส่ายตามองหาข้าพเจ้าเหมือนกัน เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าหอบของพะรุงพะรัง พ่อแม่จึงจำข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าร้องไปด้วยเสียงดังอย่างไม่สนใจใคร หมดอายว่า พ่อจ๋าแม่จ๋า แล้วข้าพเจ้าก็โผเข้าไปกอดสะเอวท่านทั้งสอง ไว้แล้วก็ซบหน้าน้ำตาไหลด้วยความปลื้มปิติที่ได้เห็นหน้าพ่อแม่อีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ได้จากกันหลายปี พ่อแม่ก็น้ำตาไหลออกมาเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าพูดได้เพียงว่า "เมื่อคืนนี้ลูกนอนไม่หลับเพราะรู้ว่าวันนี้จะได้พบพ่อพบแม่" เสียงแม่ก็ตอบอย่างกระเส่าทั้งน้ำตาเพราะปีติว่า เมื่อคืนนี้พ่อกับแม่ก็นอนไม่หลับเหมือนกันเพราะคิดว่าวันนี้คงจะต้องมาพบลูกเช่นเดียวกัน เรามัวดีใจที่ได้พบ

กันจนเพลิน แม่จึงเตือนว่า เรากลับไปบ้านกันเถิด แม่ได้แกงเขียวหวานไก่ไว้ให้ลูกแล้ว ตามที่ลูกเขียนจดหมายมาบอกว่าอยากจะกิน ความดีใจทำให้ข้าพเจ้าลืมธรรมเนียมไทยไป ข้าพเจ้ากราบที่อก ท่านทั้งสองด้วยความรัก และเคารพ ฝังอยู่ในความกตัญญูกตเวที เพราะนึกถึงน้ำใจของท่านที่เคยคิดว่า จะยอมเสียสละได้ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกซึ่งใจซึ่งข้าพเจ้าฝังใจอย่างไม่รู้ลืม และคำพูดประโยคหนึ่งของคุณพ่อที่ทำให้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะกลั้นน้ำตาไว้ได้ "ลูกรัก ลูกได้สร้างตัวเองด้วยความสามารถของลูก โดยพ่อแม่ไม่ต้องเดือดร้อนอะไร พ่อและแม่ปลื้มใจมาก" ข้าพเจ้าจำคืนก่อนที่จะไปนอกได้ดี ข้าพเจ้าขอเขียนมา เป็นตัวอย่าง ของความ กตัญญู ที่เปลี่ยนใจ ข้าพเจ้าในปัจจุบัน เพราะเห็นใจในความรักลูกเห็นอกของพ่อแม่ มาอภินันทนาการแก่ท่านเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของข้าพเจ้าแล้ว

ผู้เรียบเรียงข้อความบันทึกนี้ ไม่กล้าจะสันนิษฐานว่าท่านผู้นี้จะเป็นสุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรี เพราะท่านผู้บันทึกใช้คำพูดกลาง ๆ ไม่ได้บอกและลงชื่อมาด้วย จะหญิงหรือชายขอท่านผู้อ่านผู้ฟังจงพิจารณาดูเอง แต่เรื่องของท่านผู้นี้ได้ก่อให้เกิด

ความกตัญญูกตเวทีขึ้นมา จึงเกิดเป็นศิริมงคลแก่ตัวเองเป็นตัวอย่าง ฉะนั้นผู้เขียนคิดว่าการก่อเกิดอารมณ์ขึ้นทางจิตใจเพราะได้ยินได้ฟัง ได้อ่าน ได้รู้ ได้เห็น สิ่งเหล่านี้ย่อมจะมีทั้งดีและไม่ดีได้เช่นเดียวกัน หากท่านจะป้องกันไว้ก่อนโดยฝึกจิตให้เป็นผู้โกรธยาก เป็นคนอารมณ์เย็น แม้เราจะได้ยินสิ่งไม่ดีแสลงหู จิตใจตั้งอยู่กลาง ๆ ก็จะได้มีเวลาใช้สติปัญญาสมองพิจารณาสิ่งใดดีสิ่งใดชั่วและปฏิบัติในสิ่งที่ดี จะเป็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติดีอย่างน่าเคารพตลอดไป

พ่อแม่เป็นบุพพการี มีพระคุณแก่ลูกทั้งหลาย เหมือนพระเจ้าของลูก ควรแก่การเคารพบูชา บุคคลใดได้อ่าน "หัวอกพ่อแม่" เกิดความรู้สึกมีความกตัญญู บุคคลนั้นจะเกิดศิริมงคลเจริญแก่ตนต่อไป

อันชนกชนนีที่รักเจ้า

ของ

พันเอก ทองคำ ศรีโยธิน

อันชนกชนนีที่รักเจ้า

ของ

พันเอก ทองคำ ศรีโยธิน

ชนชาติไทยเรา นอกจากจะเป็นชาติใหญ่และเก่าแก่แล้ว ยังเป็นชาติที่ร่ำรวยด้วยวัฒนธรรมอันสูงส่งชาติหนึ่งในโลกอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะชีวิตและจิตใจของคนไทยได้รับการคลุกเคล้าหล่อหลอมด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนา อย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายมาตั้งแต่ยุคน่านเจ้า ยุคสุโขทัยตลอดมาจนถึงยุครัตนโกสินทร์ คุณธรรมในพระพุทธศาสนาได้ซึมซาบอยู่ในความรู้สึกนึกคิดจิตใจจนกลายเป็นบุคคลิกลักษณะประจำตัวคนไทย และเป็นคุณลักษณะพิเศษประจำประเทศไทยไปแล้ว หลักฐานยืนยันที่ดีที่สุดและใกล้ตัวที่สุด ก็คือ ทัศนคติ พฤติกรรม นิสัย ภาษิต คำอุทาน และค่านิยมของคนไทยเรา ซึ่งไม่ซ้ำแบบใครนั่นเอง

พระบรมศาสดาตรัสเป็นอมตวาจาไว้ว่า

ใจเป็นสิ่งประเสริฐสุด ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นผู้บันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้สำเร็จ ใจที่กล่อมเกลาอบรมตั้งไว้ถูกต้องดีแล้ว จะเนรมิตรสมบัติประเสริฐสุดให้เราซึ่งผู้วิเศษใด ๆ ไม่สามารถจะบันดาลให้เทียบเท่าได้

หันมาพิจารณา สมบัติวิเศษของชาติไทยด้านสุนทรีย-ศาสตร์ดู ก็จะเห็นได้ว่าสัจจธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งตกเป็นผลึกอยู่ในจิตใจคนไทยเรานั่นแหละ เป็นแรงดลใจ เป็นเครื่องกำหนดค่านิยมทางศิลปะ เป็นผู้บงการให้คนไทยหล่อพระ-พุทธรูป สร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปราสาท แต่งไตรภูมิ-พระร่วง เขียนภาพฝาผนัง สลักลายประตูประดับมุก และศิลปวัตถุอันนับเนื่องเป็นศาสนบูชาอีกนานาประการ สมบัติดังกล่าวล้วนสำเร็จจากดวงใจของบรรพบุรุษไทย ซึ่งเอิบอิ่มด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

การบรรยายถึงคุณลักษณะพิเศษของชนชาติไทย จึงเท่ากับขุดคุ้ยต้นตอแห่งพลังในการสร้างชาติ สร้างสังคมไทย พัฒนาประเทศไทยอันเป็นที่รักของเรานั่นเอง สำหรับวันนี้

จะขอเสนอเรื่อง **ความกตัญญู** ซึ่งเป็นความดีตัวต้นที่สุดหรือจะเรียกสั้น ๆ ว่า ต้นดี ก็ได้

ประเด็นแรกที่จะต้องขบคิดคือ

ความกตัญญู เป็นคุณลักษณะพิเศษของชนชาติไทยแน่หรือ ?

วัฒนธรรมประเพณีไทย เป็นคำตอบที่ชัดเจนอยู่แล้ว ธรรมดาคนไทยเราจะยากดีมีจนอย่างไรก็ตาม จะต้องเลี้ยงดูปรนนิบัติบำรุง พ่อแม่ ลงสุดท้าย จะต้อง ทำศพ ให้พ่อแม่ ครอบครัวของคนไทย จะมีพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่เป็นมิ่งขวัญที่เคารพของครอบครัวด้วย ลูกกตัญญูจะได้รับการสรรเสริญเจริญพร และได้รับการยกย่องว่าเจริญรอยตามแบบอย่างพระโพธิสัตว์ ถึงคราวที่คับขันก็จะแคล้วคลาดปลอดภัย เข้าตำราที่ว่าตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ส่วนลูกอกตัญญูเนรคุณจะได้รับการสาปแช่งทั้ง ๑๐ ทิศ ขึ้นชื่อว่าลูกศิษย์คิดล้างครู ลูกไม่รู้คุณพ่อมันหรือลูกทรพี แล้วสังคมไทยจะหันหลังให้

สมบัติของชาติ อันเป็นผลิตผลของพลังกตัญญู ก็ชี้ชัดถึงคุณลักษณะพิเศษของชนชาติไทยได้ดีเช่นกัน

ด้วยแรงกตัญญูของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-เจ้าอยู่หัว จึงทรงสร้างวัดเทพศิรินทราวาส อุทิศถวายพระราช-ชนนี กรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ และทรงปฏิสังขรณ์วัดราชาธิวาสถวายพระบรมชนกนาถ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบรมรูปทรงม้า และจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย อุบัติขึ้นมาจากความกตัญญูของพสกนิกรชาวไทย ซึ่งมีต่อพระปิยมหาราช

โรงพยาบาล โรงเรียน วัดวาอารามและสาธารณ-สมบัติอันมีคุณค่าต่อสังคมไทย ซึ่งพลังกตัญญูของลูกไทยเสกสรรค์บันดาลขึ้นนั้น เหลือจะคณานับ หากจะคิดคำนวณเป็นเงินตราก็สุดที่ประมาณได้

พลิกไปดูประวัติศาสตร์ พระมหาราชองค์แรกของไทย พ่อขุนรามคำแหง ก็ทรงบันทึกความกตัญญูไว้อย่างภาคภูมิพระทัยว่า

"เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูได้ตัวเนื้อปลา กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวานอันใด กินดี กินอร่อย

กูเอามาแก่พ่อกู กูไปตีหนังวังช้างได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไปท่บ้านท่เมืองได้ช้างได้งวง ได้ปั่วได้นาง ได้เงินได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู"

กตัญญูของพ่อขุนรามคำแหง น่าจะเป็นแบบฉบับที่คนไทยยุคนั้นปฏิบัติอยู่แล้ว และกลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาติไทย แม้ในยุคปัจจุบัน ใครจะไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่หรือพ่อแม่ไม่นิยมไปมือเปล่า จะต้องมีอาหาร เนื้อปลาผักหญ้าติดมือไปด้วย ถ้าเป็นฤดูผลไม้ก็จะต้องหอบหิ้วผลไม้ที่กินดีกินอร่อยไปให้ บางรายถึงหน้าทุเรียนจะพาลูก ๆ ซื้อนำไปคำนับคุณปู่ คุณย่า เสียก่อน แล้วจึงจัดหาบริโภคเองภายหลัง เรื่องเงินทองเป็นสิ่งสำคัญ จะแบ่งปันนำไปมอบใส่มือท่านให้ท่านได้กิน ได้ทานเป็นการปรนนิบัติบำรุงบำเรอ ท่านผู้มีพระคุณตามแบบไทยแท้ของเรา

ขยับเข้ามาใกล้ตัวอีกนิด ยุคกรุงศรีอยุธยา คราวนี้เป็นจดหมายเหตุเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑ ของมองสิเออร์ เดอลาลูแบร์ทูต ชาว ฝรั่งเศส ใน รัชสมัย ของ สมเด็จ พระ นารายณ์ มหาราช ท่านทูตบันทึกไว้ด้วยความสนใจว่า

"กรุงศรีอยุธยา ประเทศสยามนั้น ชาวไทยมีนิสัยใจคอความประพฤติในความรู้สึกว่า บุตรมีความรักใคร่เคารพอยู่ในโอวาทของบิดามารดา เป็นคนว่านอนสอนง่ายเชื่อถ้อยฟังคำที่บิดามารดาสั่งสอน ส่วนบิดามารดาก็วางตนอยู่ในศีลธรรมมีน้ำใจดีมีความเมตตากรุณาให้ความเอ็นดูอ่อนโยนต่อบุตร ไม่ข่มขู่บังคับบุตรจนเกินไปวางตนให้เป็นที่รักใคร่นับถือ ทำตนเป็นที่พึ่งของบุตร จะกล่าวถ้อยคำอันใดก็ล้วนแต่มีเหตุผลทางศีลธรรม ฉะนั้น โอวาท ของ บิดามารดา ทั่วไปของ ชาวไทย จึงมีอานุภาพเป็นปกาศิตที่บุตรจะต้องปฏิบัติ เพราะเป็นการฝึกตนให้เป็นคนดี"

มองสิเออร์ เดอลาลูแบร์ ได้บันทึกต่อไปจนเห็นภาพพจน์ของลูกกตัญญูว่า

"บิดามีอำนาจ ปกครองรับผิดชอบใน ครอบครัว หากบุตรไปก่อร้ายมีคดีอาญาใด ๆ เกิดขึ้นในแผ่นดินแล้ว ถ้าบุตรหลบหนีไปตามจับไม่ได้ บิดามารดาก็จะร่วมรับโทษถูกเฆี่ยนโบยและ จองจำจนกว่าบุตรจะเข้ามามอบตัว

รับโทษเพื่อถ่ายแทนบิดามารดา ส่วนบุตรเมื่อหลบหนีพ้นไปแล้ว เมื่อได้ทราบว่าบิดามารดาได้รับโทษแทนตัว ก็มีจิตใจสงสารไม่สามารถจะหลบหนีต่อไป ด้วยความรักใคร่เคารพกตัญญู ก็หวนกลับมามอบตัว แม้จะถูกโบยถูกฆ่าก็ยอมรับชตากรรมให้ทางการพิจารณาโทษของตนต่อไป"

น่าจะพอได้แล้วสำหรับคำตอบประเด็นแรกที่ว่า ความกตัญญูเป็นคุณลักลักษณะพิเศษของชนชาติไทย

ประเด็นที่สองจะเข้าถึงเนื้อหา ลักษณะและลำดับขั้นตอนของกตัญญูต่อไป

ที่ว่า กตัญญู ฯ นั้น เป็นความรู้สำนึกของใจ ใจของใครก็ตามมีความรู้คุณคน เห็นบุญคุณที่ท่านกระทำแก่เรา เราจารึกไว้ในจิตใจ **คนนั้นมีความกตัญญู** รู้คุณก็คือรู้เห็นตรงความดีที่พ่อแม่หลั่งให้เราด้วยความห่วงใย เสียสละให้เราด้วยความห่วงใย เสียสละให้เราด้วยความรัก ไม่ว่าจะเป็นน้ำนม อาหาร เครื่องแต่งตัว การเห่กล่อม การรักษาพยาบาล การป้องกันภัยอันตราย ทั้งหมดที่ท่านหลั่งให้เรา

ด้วยความรักนั้นแหละ เป็นทั้งคุณงามความดี เป็นทั้งความสุข ความเจริญแก่ชีวิตของเรา

บางคนยังสงสัยว่า ความดีคืออะไร ? ที่แท้ความดีนั้นเราเรียนมา จากแม่ตั้งแต่เกิด แล้วสิ่งที่แม่ทำกับเราด้วยความรักความกรุณา เรารู้สึกชื่นชอบ พอใจ สุขใจ อยากรับมาก ๆ บ่อย ๆ นั่นแหละคือความดี จิตใจเราค่อย ๆ บันทึกความดีหรือบุญคุณ นี้ไว้ในส่วนลึก แล้วจึงเลียนแบบ นำตอบ สนองท่านการรู้คุณ ด้วย ความ ซึม ซาบ ประ ทับใจ แล้วหา ทาง แสดง ออกอย่างนี้ นี่แหละเรียกว่า **ความกตัญญู**

ความรู้คุณเห็นคุณนั้นเป็นงานของใจจริง ๆ แค่ฟังท่านสอน แค่อ่าน แค่จำก็ยังมัว ๆ ยังเข้าไม่ถึงความรู้คุณ "**อันชนกชนนีนี้รักเจ้า เทียมเท่าชีวาก็ว่าได้**" ผู้บรรยายจำได้ขึ้นใจ แต่ยังไม่เห็นว่า แม่รักอย่างไร ที่ว่ารักเท่าชีวิต ไปแจ่มแจ้งชัดเจนหมดสงสัยจากแม่วัวตัวหนึ่ง วันนั้นเดินทางโดยรถยนต์ไปตามถนนซึ่งตัดผ่านทุ่งนา ครั้นใกล้หมู่บ้านก็พบฝูงวัวกำลังข้ามถนน เมื่อเสียงแตรกอปรกับเสียงเครื่องยนต์ดังเข้ามาใกล้ ฝูงวัวก็ตกใจกลัววิ่งลงข้างถนนหมด แต่มีวัวตัว

หนึ่งไม่วิ่งยืนขวางทีออยู่กลางถนน เมื่อเข้าไปใกล้จึงเห็นลูกวัว ยืนพันขาแม่ของมันอยู่ แสดงว่าเพิ่งคลอดใหม่ ๆ ผู้บรรยายตบหลังคนขับบอกให้หยุดรถ ซึ่งห่างจากแม่วัวเพียงเล็กน้อย ข้างแม่วัวหันมามองด้วยดวงตาเหมือนจะพูดว่า ถ้าใจดำอำมหิตก็เชิญ – ทับแม่มัน ตายเสีย – ก่อน แล้วจึงค่อยถึงลูกจากแม่วัวตัวนั้นเอง ผู้บรรยายทั้งรู้ทั้งเห็น ทั้งจำ พระคุณของแม่ได้ติดตาติดใจ ที่ว่า อันชนกชนนีนี้รักเจ้า เทียมเท่าชีวากว่าได้ นั้น หมดสงสัย แม้ชีวิตแม่ก็ยอมพลีเพื่อลูกได้ นี่ความรักของแม่วัวนะ แล้วแม่คนจะแค่ไหน ?

เพื่อ ความ เข้าใจง่าย ของลำดับ ขั้นตอน ความ กตัญญูซึ่ง ครอบ คลุม ถึงกตเวที ไว้ด้วย ออก เป็น ๓ ขั้น คือ ขั้นรู้คุณ ขั้นประกาศคุณ และขั้นแทนคุณ

ขั้นที่ ๑ รู้คุณ คือ รู้บุญคุณ เห็นดวงใจของท่านที่รักเสียสละ เมตตากรุณาต่อเราจริง ๆ ความรู้ความเห็นคุณด้วยใจ สำนึกชื่นชมประทับใจจริง ๆ อย่างนี้เรียกว่า รู้คุณ

สัตว์บางชนิด เช่น จิงจก ตุ๊กแก คุณภาพใจต่ำใจมืด ใจบอด ใครทำบุญคุณเลี้ยงดูเท่าไรก็ไม่เห็นคุณ

เพราะเครื่องเห็นใจของมันผ้าฟางมืดบอดเสียแล้ว สมมติว่าจะมีใครหาตัวแมลงที่มันชอบมาให้กินทั้งเช้าทั้งเย็น ตาของมันก็จะเห็นแค่ตัวแมลงเท่านั้น แต่ไม่เห็นหัวใจ ความเมตตากรุณาของคนให้ ลูก ๆ ที่เห็นแต่เงินทองของกิน เครื่องใช้เครื่องเรียนที่พ่อแม่หาให้ แต่ไม่เห็นความรัก ความเมตตากรุณาจากดวงใจของพ่อแม่นั้น หาได้ต่างอันใดจากจิ้งจกตุ๊กแกไม่

สัตว์ที่ได้รับยกย่องทั่วโลกว่ามีความกตัญญู ก็คือ **หมา** เจ้าของเอาอาหารให้มันกิน มันจะเห็นทั้งน้ำข้าว เห็นทั้งหัวใจคนให้ กินเสร็จแล้วยังมาเลียมือเลียเท้าขอบคุณแสดงความจงรักภักดีต่อเจ้าของอีกด้วย เพราะความกตัญญูในดวงใจของหมานี่แหละ ชาวตะวันตกจึงยกย่องหมาว่าเป็นเพื่อนที่ซื่อสัตย์ ในทำนองเดียวกัน คนไทยสมัยโบราณ ก็ยกย่องหมาให้เท่าเทียมกับลูกสุดที่รัก โดยตั้งชื่อลูกหัวแก้วหัวแหวนว่า "**หมา**"

ขั้นที่ ๒ ประกาศคุณ คือเมื่อรู้บุญคุณเต็มอกแล้วก็ไม่กระดากเหนียมอาย กล้าพูดยกย่องท่าน กล้าประกาศเทิดทูนท่าน กล้าแสดงต่อหน้าที่ชุมชนด้วยการกราบเท้ากราบ

ตักคุณพ่อคุณแม่ กล้าที่จะรับใช้ กล้าที่จะแนะนำให้เพื่อนฝูงได้รู้จัก กล้าที่จะเขียนยกย่องว่าท่านเป็นผู้มีบุญคุณ เราเป็นหนี้บุญคุณท่าน กล้าปฏิบัติตนเป็นคนเคร่งครัดอยู่ในโอวาทของท่าน แม่ขอให้เว้นการพนัน พ่อขอให้งดเครื่องดองของเมา พ่อแม่ขอให้เรายกให้ท่าน แล้วตัวเราก็ดีด้วย

นี่เป็นการสนองคุณขั้นต้น ในเมื่อยังเป็นเด็ก หรือยังไม่มีโอกาสที่จะแสดงได้มากกว่านี้

ขั้นที่ ๓ แทนคุณ คือทำประโยชน์ให้ท่าน เลี้ยงดูท่าน ดำรงวงศ์สกุล รักษาพยาบาล ทำบุญอุทิศให้ รับภารกิจของท่านมาทำแทน ป้องกันภัยอันตรายให้ท่าน แม้ด้วยชีวิต เทิดทูนท่านดุจพระอรหันต์ประจำบ้าน

กตัญญูทั้งรู้คุณ ประกาศคุณ และแทนคุณดังกล่าวมานี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ ได้ทรงพรรณนาไว้เป็นกลอนอย่างซาบซึ้ง ถวายพระพรสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา จะขออัญเชิญมาเสนอเพียงบางตอน ดังนี้

แม่รักชาย ห่วงชาย ชายก็รู้
ชายจะสู้ สุดชีวา อย่าสงสัย
จะทำตัว ให้สม แม่วางใจ
จะรักไทย กู้ศักดิ์ศรี จักรีวงศ์
จะรักหญิง ที่เขา เข้าใจแม่
จะแน่วแน่ พุทธศาสน์ ถือพระสงฆ์
การสวดมนต์ ไหว้พระ จะดำรง
จะมั่นคง รักชาวไทย ไม่เสื่อมคลาย
ชายขอกราบ ที่ตัก พร้อมรักแท้
ชายรักแม่ สุดหัวใจ ชายไม่หนี
ชายจะเป็น กำลังใจ ป้องไพรี
มอบชีวี และเลือดเนื้อ เพื่อแม่เอย

ท่านผู้ฟังที่เคารพ พระกวีนิพนธ์ที่อัญเชิญมานี้ นอกจาก จะเป็น การบรรยาย ความ กตัญญู อย่างไพเราะ เพราะพริ้งสะเทือนใจและครบถ้วนทุกขั้นตอนแล้ว ยังเป็นเครื่องยืนยันซ้ำอีกว่า ความกตัญญูเป็นคุณลักษณะพิเศษของชนชาติไทยอย่างแท้จริง แม้ยุครัตนโกสินทร์นี้ ก็ยังเข้มข้นสูงส่งไม่แพ้ยุคสุโขทัย สมควรมิใช่หรือ ? ที่ลูกไทยหลานไทยจะหวงแหนแววไทยรักษามรดกอันมีศักดิ์ศรีล้ำค่านี้ไว้ตลอดกาล

ขอขอบพระคุณ

– ทุกท่านที่ได้กรุณาให้เกียรติมาในงานนี้
– ทุกท่านที่ได้กรุณาร่วมสละกำลังกาย กำลังทรัพย์สิ่งของ รวมทั้งกำลังความคิด ตั้งแต่คุณแม่ถึงแก่กรรม สวดพระ-อภิธรรมศพ ๗ คืน และ ฌาปนกิจศพในครั้งนี้
– ทุกท่านที่มาร่วมแสดงความเสียใจ มาร่วมในพิธีการศพ ผู้ที่อยู่ต่างจังหวัดก็ได้กรุณาส่งโทรเลข และจดหมายแสดงความเสียใจด้วย
– ศาสตราจารย์ นายแพทย์ โชติบูรณ์ บูรณเวช, ศัลยแพทย์ เพรา นิวาตวงศ์ นางพยาบาลและเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ฯ ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือรักษาพยาบาล และให้ความสะดวกต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่ง ตลอดเวลาที่คุณแม่เข้ารักษาพยาบาล จนถึงแก่กรรม
– คุณ ท. เลียงพิบูลย์ ให้เรื่องอันมีคุณค่า "หัวอกพ่อแม่" ในกฎแห่งกรรม
– พันเอก ทองคำ ศรีโยธิน หัวหน้ากองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก ให้เรื่องที่มีคุณค่า "อันชนกชนนีที่รักเจ้า"

และขออภัย

– หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดตกบกพร่อง กรุณาให้อภัยด้วย

"เจ้าภาพ"

พิมพ์ที่ แผนกการพิมพ์ กรมการทหารสื่อสาร บางซื่อ กรุงเทพมหานคร โทร. ๔๙๑๙๘
พันตรี บุญไท พุทธประเสริฐ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๗